

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

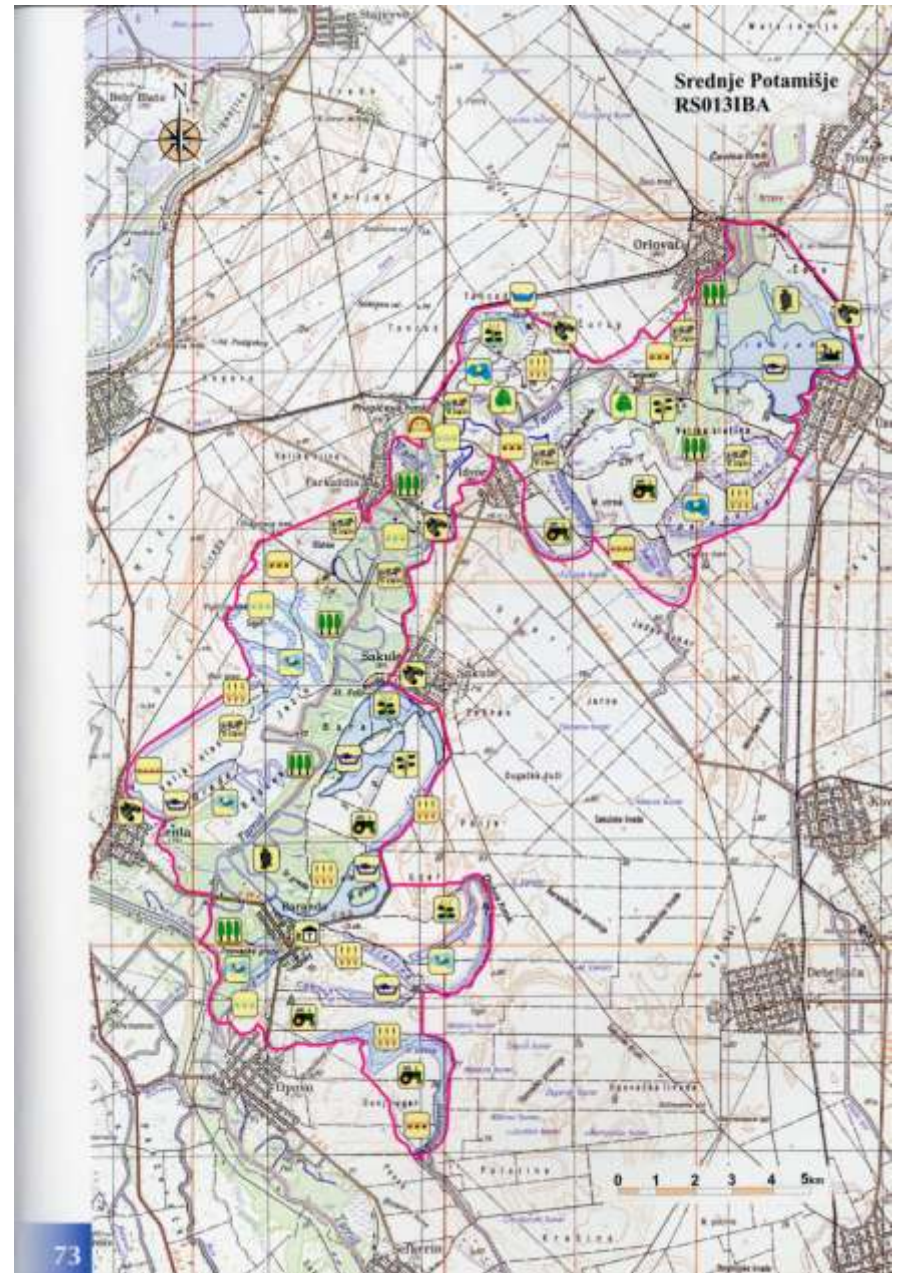
Marko Tucakov

Studija slučaja: Tamiš i Potamišje

**EU Environmental Policies and Strategies in South
Eastern Europe: Capacity Building for the
Implementation of EU Environmental Policies and
Strategies in F.Y.R. of Macedonia, Montenegro and
Serbia (2010-2011)**

Geografske karakteristike

- Tamiš je dug 359 km. Izvor na južnim Karpatima (Tarcu, 2190 m). Protiče kroz Banat i uliva se u Dunav kod Pančeva
- Bazen pokriva 13,085 km². Dužina toka u Rumuniji je 241 km a u Srbiji 118 km . Gornji deo toka ima karakteristike planinske reke, dok je u donjem to tipična ravničarska reka sa sporim tokom i meandriranjem
- Najširi ritovi na sekciji Botoš-Čenta part (do 10.6 km; korito do 40 m široko
- Glavna naselja u rumunskom delu: Karansebeš i Jugož
- U Srbiji prolazi kroz područja opština/gradova u Srednjobanatskom i Južnobanatskom upravnom okrugu: Sečanj, Zrenjanin, Kovačica, Opovo i Pančevo

Istorija regulacije u Srbiji

- Glavne karakteristike: fluvijalna erozija i izražene varijacije vodioostaja, kao i meandriranje
- Veoma visoke vode: april, veoma niske: oktobar
- Regulacije su započele 1728. a završene su 1977. kada je Tamiš uključen u hidrosistem DTD
- Presecanje meandara u 18. veku. Na 43 tačke reka je presečena i kao rezultat njena dužina je skraćena sa 480 na 340 km
- Ukupno 6 ustava, od kojih je 5 izgrađeno u periodu 1971-1974.
- Reka je još uvek slobodnotekuća između Botoša i Čente, a glavne su joj karakteristike prostrani meandri, rukavci, mrtvaje, poplavne livade i aluvijalne šume.
- Tri hidrološka sektora: 33 km/42 km/43 km
- Najširi geomorfološki rit između Čente i Barande (10.6 km) i između Orlovata i Uzdina - 9.3 km
- Sedam ribnjaka: Sutjeska (900 ha), Sveti Nikola (400 ha), Uzdin (430 ha), Baranda (1005 ha), Čenta (120 ha), Sečanj (200 ha), Neuzina (20 ha), Orlovat (5 ha)
- Projektno područje: centralni deo Potamišja u Srbiji - 40 km

Trenutni i planirani nacionalni i međunarodni statusi

- Čitavo projektno područje je “ekološki značajno područje” i deo ekološke mreže Srbije
- Međunarodni koridor
- Prostorni plan Srbije predviđa uspostavljanje zaštićenog područja “Potamišje” do 2014, kao i proglašenje Ramsarskog područja
- Regionalni prostorni plan Vojvodine takođe predviđa uspostavljanje zaštićenog područja, kao i prostorni planovi opština/gradova u Potamišju
- Gotovo celo područje nalazi se unutar IBA Centralno Potamišje površine 14.507 ha
- Prethodno označeno kao pSPA područje na osnovu Direktive o pticama
- Delovi područja uključeni su u IPA područje Srednji Banat II

Kriterijumi za proglašenje IBA područja

- A1 Patka njorka *Aythya nyroca* 40-80 gp
- B1 Kašičar *Platalea leucorodia* 530 seoba
- B1 Divlja guska *Anser anser* 3800 zimovanje
- B1 Velika lisasta guska *Anser albifrons* 8500 zimovanje
- B1 Belobrada čigra *Chlidonias hybrida* 1033-1120 gp
- B2 Bukavac *Botaurus stellaris* 16-30 gp
- B2 Žuta čaplja *Ardeola ralloides* 40-80 gp
- B2 Purpurna čaplja *Ardea purpurea* 100-140 p
- B2 Kašičar *Platalea leucorodia* 40-60 gp

Vlasništvo nad zemljištem i načini korišćenja zemljišta

- Većina zemljišta u državnom vlasništvu: sve šume i poplavni pašnjaci, kao i dva ribnjaka
- Privatno vlasništvo: ribnjak Uzdin i delovi obradivih površina
- Tokom restitucije određena područja vlažnih livada vraćena Srpskoj pravoslavnoj Crkvi
- Upravljanje zemljištem uključuje razne aktere, sa dominacijom državnih institucija:
 - JP Vojvodinašume, ŠG Banat (šume, šumsko zemljište)
 - JP Vode Vojvodine/JVP Srednji Banat (rečni tok, meandri, mrtvaje)
 - AD Ribarstvo Baranda: ribnjak Baranda
 - RG Ečka: ribnjak kod Čente
 - Ribokompleks a. d. Uzdin: ribnjak kod Uzdina
 - Grad Zrenjanin: pašnjaci na području Grada Zrenjanina
 - Opština Kovačica: pašnjaci na području Opštine Kovačica
 - Opština Opovo: pašnjaci na području Opštine Opovo
 - Lovački savez Srbije: lovišta van ribnjaka
 - SPC/Srpska pravoslavna Eparhija Banatska: deo livada između Farkaždina i Čente
 - Rib+olovački savez Vojvodine: ribolovni tereni

Sektorski propisi, nadležnosti i i odgovornosti

- Krovni propis koji reguliše zaštitu prirode u Srbiji: Zakon o zaštiti prirode (Sl. Glasnik RS 36/2009, 88/2010). Šta reguliše?
- Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (Sl. Glasnik RS 5/2010)
- Strategija biološkog diverziteta za period 2011-2018 (Sl. Glasnik RS 13/2011)
- Ostali sektorski propisi:
 - Zakon o vodama (Sl. Glasnik RS 30/2010)
 - Zakon o divljači i lovstvu (Sl. Glasnik RS 18/2010)
 - Zakon o zaštiti i održivom korišćenju ribljih resursa (Sl. Glasnik RS 36/2009)
 - Zakon o šumama (30/2010)
 - Zakon o poljoprivrednom zemljištu (62/2006)
 - Zakon o turizmu (36/2009).
- Ekološka mreža Republike Srbije – trenutni status
- Strogo zaštićene vrste – upravljanje
- Stručne službe u zaštiti prirode: Pokrajinski zavod za zaštitu prirode
- Državni upravni organ: Pokrajinski Sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj (decentralizovana zaštita prirode u SRB)

Socio-ekonomska situacija

- Pretežno ruralno i poljoprivredno područje
- Tipična vojvođanska sela sa tradicionalnom panonskom arhitekturom
- 21219 stanovnika po popisu 2002.
- 43% zaposlenih, od toga 58% u poljoprivredi
- Ostali: lokalne usluge i putuju na posao u ZR, PA, BG, KOV
- Sektori poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, koji su dominantni: jasna povezanost i oslonjenost na prirodne resurse
- Sva naselja pate od snažne depopulacije
- Predominantna starost: preko 38 godina
- Razlozi?
- Opovo i Kovačica su zvanično svrstani u ekonomski nedovoljno razvijene opštine!

- There is, however, increased interest about sustainable economy, first of all sustainable tourism. Almost all villages now have their own local festivals and other events/attractions, which serve well for the promotion of the area and are becoming important part of local stakeholder involvement.
- Table 6. Local attractions in the project site villages
- Settlement Local attraction/organizer Web page

Sakule	Day of Shepherds (March)	Association of Shepherds "Ovčar"	www.ovcar-sakule.in.rs
Tomaševac	World Championship Banat Šore (June)	Association for Preservation of Banat Šora	www.banatskesore.com
Idvor	Museum of Mihajlo Pupin	Local Community of Idvor	www.muzejpupina.rs
Orlovat	Days of Uroš Predić (June)	Local community of Orlovat	www.os-urospreedic.edu.rs
Botoš	Village Festival, 21 September	Local Community of Botoš-Uzdin	www.kovacica.org
Galery of Naive Painting		Local Community of Uzđin	www.kovacica.org
Čenta	Village Festival, 24 August	Local Community of Čenta-Opovo	www.opovo.org.rs
Days of Municipality of Opovo (May)		Municipality of Opovo	www.opovo.org.rs
Baranda	The most important birding and angling destination	Fishfarm Baranda	www.baranda.rs

- **Key values**

- The main values of the area nowadays can be listed as follows:
- Very preserved dynamism of alluvial floodplains, with periods of high floods between April and July and extremely low water level between September and November, with important influence on natural habitats and local communities.
- Existence of very extensive inundation zone acting as retention; on the widest part it is 10.6 km wide.
- Preserved natural habitats, especially temporarily flooded meadows and forests, as well as stratified vegetation of stagnant man-made and natural waterbodies on a large scale.
- Very strong breeding populations of endangered aquatic waterbirds and raptors.
- Traditional way of living of local population and traditionally strong connections between local population and the floodplain, both sustainable (pastoralism, fish breeding) and unsustainable (forestry plantation).
- Increased general popularity and attractiveness of the region, although still economically undeveloped.

Problemi/pretnje i izazovi

- Područje se nalazi u jednom od najgušće naseljenih delova Vojvodine i pretnje stabilnosti ekosistema su velike i sveprisutne
- Vruće tačke biodiverziteta: vodeni objekti kojima se upravlja, sluče uglavnom za svrhe koje nisu zaštita prirode; gajenje ribe, lov, rekreacija
- Neodrživo šumarstvo
- Ilegalni lov i ribolov
- Neusklađeni interesi različitih sektora
- Ribnjak Baranda: neodrživo upravljanje/napupštanje
- Invanzivna vegetacija
- Pašnjaci se preoravaju a površinski sloj zemljišta skida sa ztravom
- Vetroparkovi
- Ilegalno skadištenje otpada
- Razvoj infrastrukture – putevi
- Zagađenje vode
- Razvoj turističnih kompleksa
- Kuće za odmor na reci
- Isušivanje slatina
- Prepaša
- NE POSTOJI JEDINSTVANE UPRAVLJAČKA STRUKTURA ZA CEO PROSTOR

Uključivanje zainteresovanih strana

- Iako NVO postoje u skoro svakom selu, slaba fokusiranost na probleme direktno povezane sa zaštitom prirode, ali jaka koncentracija prema lokalnom održivom razvoju i alternativnom ruralnom turizmu
- Glavne tačke razdora/kontradikcije:
 1. Intenzivno gajenje topola vs. Održivo šumstvo
 2. Intenzivna proizvodnja ribe vs. Tradicionalna
 3. Ne postoji znanje o zaštiti prirode među lokalnom populacijom vs. Pojedinačni vešti lideri
 4. Tradicionalno „strogo” upravljanje vodama vs. Moderno korićenje retencija za zaštitu od poplava
- Najbolji saveznici u zaštiti prirode: privatni reduzetnici i neke NVO
- Strah da državni organi neće prihvatiti principe zaštite prirode

NATURA 2000

- Veliki broj dodatih vrednosti i mogućnosti koje nudi N2000 i koje su u skladu sa zahtevima upravljanje N2000
- Vrednovanje ekosistemskih usluga
- Gajenje autohtonih rasa stoke
- Kreiranje mogućnosti za zapošljavanje: princip u regionalnom razvoju u EU je da manje razvijena područja koja obično imaju bolje očuvane prirodne vrednosti i kulturnu baštinu
- Menadžment turističke destinacije
- Inovativna edukacija
- Finansijska podrška N2000: LIFE +, IPA cross-border, LEADER, fondovi regiojnalog razvoja...

Šta je i gde je Potamišje?

Da li je zapostavljeno?

Poplavni pašnjaci i livade

- Najvećim delom izloženi redovnoj dinamici plavljenja
- Tradicionalno stočarstvo i uzgoj gusaka
- Otporne na razvojne nasrtaje i ključne za funkcionisanje vodene retencije u periodu visokih voda

Kontinentalne slatine

- Specifična halofitna vegetacija
- Dinamične, izložene tradicionalnim oblicima stočarstva
- Nepovoljne za poljoprivrednu proizvodnju (ratarstvo)
- Ugrožene razvojem slatkovodnog ribarstva i komunalne i putne infrastrukture, kao i neodgovarajućim upravljanjem otpadom

Ribnjaci

- Baranda (1005 ha)
- Drugi po veličini u Srbiji
- Oko polovine ukupne površine je funkcionalno, doko se oko 500 ha ne koristi za proizvodnju ribe
- Poluprirodno, izuzetno vredno vodeno stanište, sa očuvanim biljnim zajednicama i (na najvećem delu površine) prirodi bliskim sistemom upravljanja
- Jedno od najznačajnijih vodenih staništa u Srbiji!

Bare i mrtvaje

- Nastale kao posledica meandriranja toka Tamiša
- Dinamika punjenja, pražnjenja i razvoja vodene vegetacija podložna prirodnom režimu

Tradicionalno obrađivani i ruralni mozaici

1891

- Tradicionalna arhitektura
- Tradicionalan način života i obrade zemljišta
- Mala naselja sa velikim dvorištima
- Relativno male površine obradivog zemljišta

Aluvijalne šume i plantaže mekih liščara

- Galerijske šume pored obale reka
- Dominiraju vrbe
- Velike površine pod plantažama topola
- Male površine prirodnih sastojina

Ptice

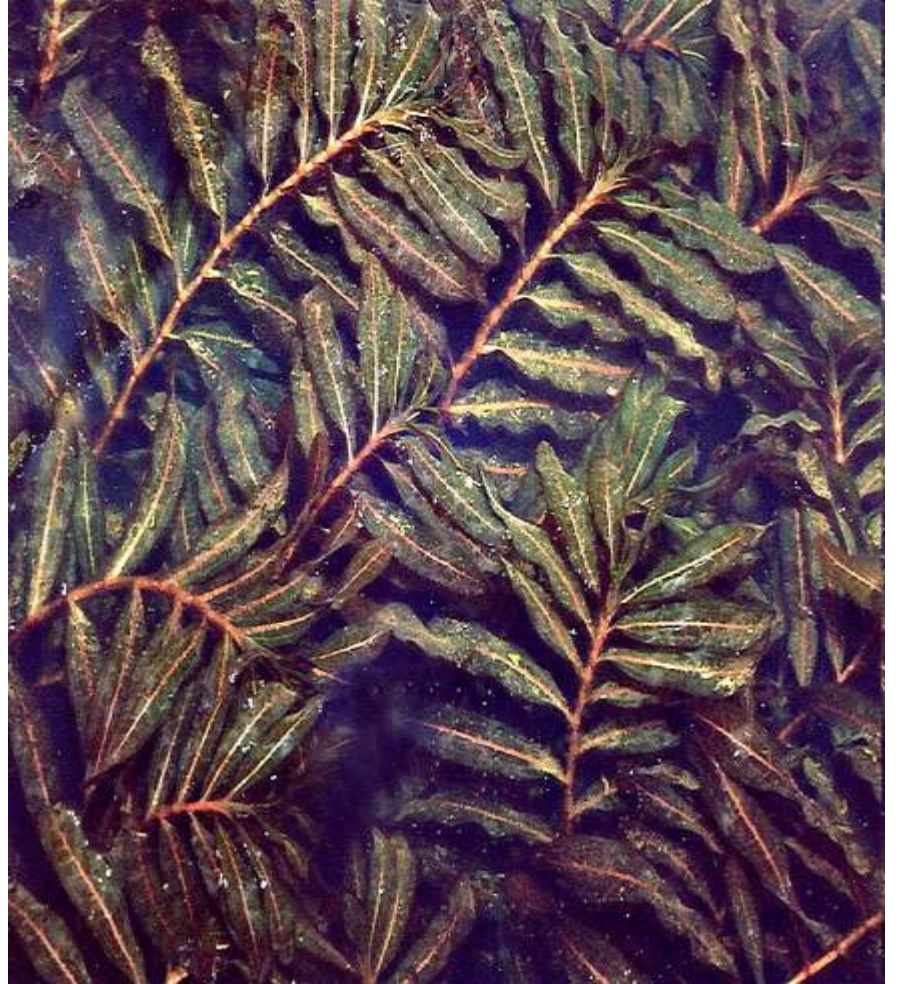

Vodene biljke i vegetacija

Dinamika područja i pojedinih staništa

Glavne prirodne prednosti očuvanja vodenih retencija

- Smanjuje troškove odbrane od poplava
- Stvara uslove za navodnjavanje i zalivanje iz prvog vodonosnog sloja
- Uticaj na lokalnu i regionalnu klimu – smanjenje klimatskih ekstrema
- Na odabranim površinama stvaranje pogodnih uslova za razvoj šumarstva
- Zadržavanje poplavnih talasa i sprečavanje razornih efekata poplava
- “Hvatanje“ sedimenata i remedijacija vodenih staništa
- REZERVOARI BIODIVERZITETA (pozitivan efekt na sve grane privrede, a posebno turizam)

Prvi koraci

014 SREDNJE POTAMIŠJE **RS013IBA**

Raniji IBA
Uzdina: ribnjak, 5.500 ha (IBA code 014)(Okeath and Evans, 2000)

Površina: 14.507 ha
Nadmorska visina: 72 - 90 mnnv
Koordinate: 20° 27' 43" E - 45° 09' 24" N
IBA kriterijumi: A1, B1L, B2

Opis žilu kucavicu ovog IBA područja čini vijugavi tok Tamiša dug 33 km i približna stanitla od mesta kod Orlovača do najjužnijeg jezera ribnjaka kod Barande. Istočne granice na severozapadu i zapadu dođiruju obod Srednjobanatske lešne zaravnii koja se kod Farkašdina strogo spušta u dolinu reke, praveći lešne odsake. Istočne i jugoistočne granice čini omeđena dolina Tamiša, dok se na severu, kod Uzđina, područje nalazi blizu geomorfološke granice Deliblatske peščare. Područje se na desnoj obali reke nalazi na obodu naselja od Orlovača do Cente, a na levoj se proteže od Uzđina do Opova. Stanovništvo je pre svega orijentisano ka poljoprivredi.

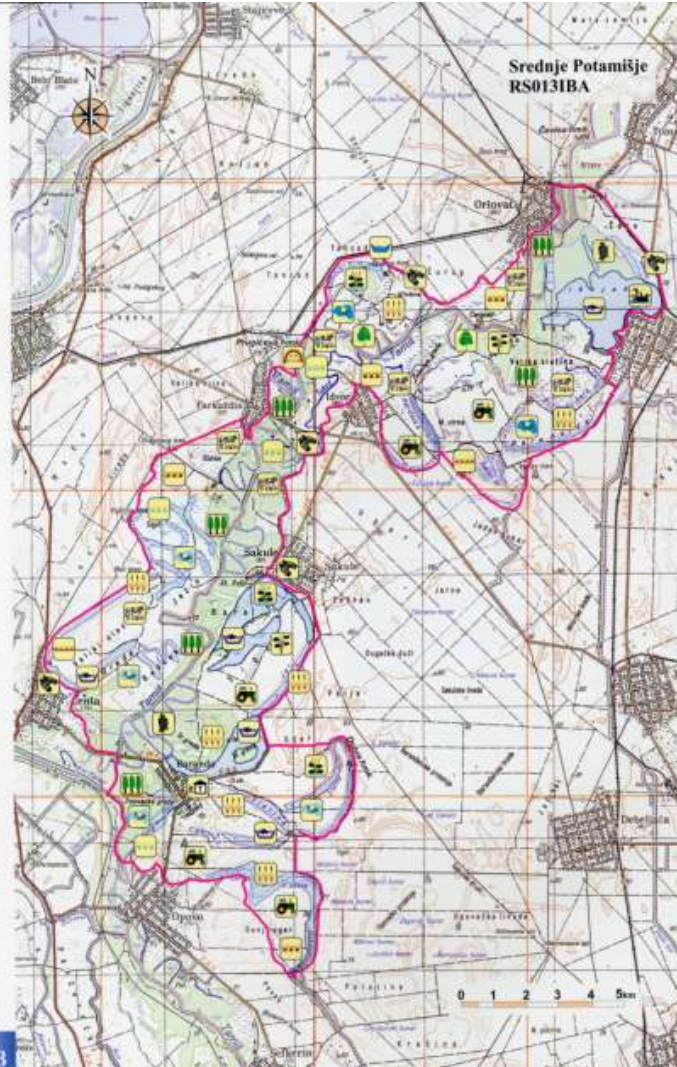
Ekološki uslovi i stanitla IBA obuhvata meandrujući tok Tamiša na njegovom slobodnom toku, gde se razilva u prostornu prirodnu retenciju. Geomorfološki, dolina reke je na pojediniim delovima brine i do 10,6 km. Poplavne livade i široke mrtvage zauzimaju najveći deo otvorenih prostora. Delovi ovog raznolikog vodenog ekosistema su i ribnjaci kod Barande (1.005 ha), drugi po veličini u Srbiji, kod Cente (120 ha) i Uzđina (430 ha). Karakteristika ribnjaka je poluekstenzivno upravljanje i razvijena višerna vegetacija, posebno flotantna. Postoje očuvane površine pod prirodnim šumama ali i prostorne plantaže tajgala. Osobnosti područja su brojne statine.

Tamiš kod Farkašdina, Mirko Trumbić

72

Srednje Potamišje
RS013IBA

0 1 2 3 4 5 km

73

HVALA!

marko.tucakov@pzzp.rs

Fotografije:
Marko Tucakov
Čedomir Vučković
Maciej Szymanski
Jozsef Gergely

